

PAUL COLLINET

(1869 — 1938)

Paris Üniversitesinde uzun senelerden beri Roma Hukukunu okutmuş olan Profesör P a u l C o l l i n e t, 9 kânunuevvel 1938 günü Pariste öldü (1). Collinet'nin ufulü ile fransız ilim âlemi en büyük mümessillerinden birini, ve Roma Hukuku ilmi de en kudretli üstatlarından ve şiddetli müdafî ve mürevviclerinden birini kaybetmiş oluyor. Filhakika son zamanlarda bazı memleketlerde Roma Hukuku tahsiline karşı gösterilen alâkasızlık ve bazılarında da açıkça izhar edilen soğukluk, hattâ hücumlar, on dokuzuncu asırda ve yirminci asrın ilk zamanlarında bütün medeni memleketlerde hukuk tahsilinin temelini teşkil etmiş ve hâlâ etmekte olan bu dersin mevcudiyetini hayli sarsmıştır. İşte Collinet, başka memleketlerden Fransaya da sirayet etmiş olan bu cereyana karşı şiddetli bir mücadele açtı ve muvaffak ta oldu. Filhakika kendisi, Roma Hukuku ve bilhassa Pandektler Hukuku tedrisatının ehemmiyetinden bâhis son yazılarından birinde, uzun senelerden beri büyük bir aşkla tedris ettiği bu dersin Hukuk tahsilinde ne kadar istifadeli olduğunu izah ve müdafaa ederken şöyle söylüyordu: «Hemen hemen bütün dünyanın Hukuk Fakültelerindeki Roma Hukuku tedrisatı, tâlî tahsil müesseselerinde ve Üniversitelerde yapılan lâtince tedrisatına benzer bir roloynamaktadır: Roma Hukuku, modern Hukuk tahsilinin temelini teşkil etmektedir ki, tıpkı bizim dilimizin ve diğer roman dillerinin lâtineden gelmeleri gibi, bu modern Hukuk ta, Anglo - Sakson âlemi hariç olmak üzere, büyük bir

(1) Elimizde olmayan bir sebeple bu yazımız maalesef büyük bir tevhürle çıkıyor.

kısmı itibarile Roma Hukukundan gelmektedir». Ve daha ileride ilâve ediyordu: «Binaenaleyh şu bir kaç sahifenin Roma Hukuku sevgi ve duygusunun henüz canlı olduğu memleketlerde «nazizmin» verdiği fena misalin yer bulmamasına yaramasını ve talebelerde de Pandektler tedrisinin zevkini arttırmasını temenni ederiz» (2).

Collinet, ahenkli, muntazam ve verimli hayatını tamamile ilme tahsis etmiş, Üniversite kürsüsünde hayatının biricik gayesini ve zevkini bulmuş, «bu iş için yaratılmış» insanlardandı. Ders vermenin, talebelerile kaynaşmanın kendisi için ne kadar büyük bir sevinç menbaı olduğunu onun Paris Üniversitesindeki tedrisatını takip edenler bilirler. Filhakika, yoşunun hayli ilerlemiş bulunmasına ve uzun tedris hayatının kendisini yıpratmış olmasına rağmen, Hukuk fakültesinin çok kalabalık birinci sınıfı talebesinin karşısında bütün zindeliğini tekrar buluyor, mükemmel bir metolla güzelce tanzim ve tertip ettiği derslerini derin bir vukuf ve vazih, berrak bir ifade ile veriyordu. Öyle ki, umumiyetle çetin bir saha olarak talebeleri korkutmuş olan Roma Hukuku bahsi Collinet'nin kürsüsünde cazip ve alâkabahş bir ders oluyordu.

1869 da Sédan'da doğan Collinet'nin hayatı gıpta edilecek bir intizam ve sadelikle, aynı zamanda manevî zenginliklerle dolu olarak geçti: 24 yaşında Paris Hukuk fakültesinde doktora imtihanını verdi, iki sene sonra Lil Hukuk fakültesinde profesör muavini ve ertesi sene de agreje olarak tedris hayatına ilk adımını atmağa başladı. Bu başlangıç genç âlimin kıymetini derhal tebarüz ettirmişti. İleride Fransanın en büyük romanistlerinden biri olacak olan Collinet, daha otuz yaşına varmadan ilim mahfellerinin nazarı dikkatini çekmeğe başlıyordu. İlk zamanları Hukuk tarihi ve Roma Hukuku tedris etmiş olan profesör, yavaş yavaş ihtisasını bu ikinci sahaya intikal ettiriyordu; ve Roma Hukukunda hakikaten yüksek ve üstad oldu. Fakat bu, Collinet'nin hukukun diğer sahalarında da aynı derecede yüksek olmadığı mânâsını ifade etmez: Bu gibi kabiliyet, zekâ ve yapılışlarda ilim aşkı, onların ihtisasın dar çemberinden çıkıp ilmin her sahasile alâkadar olmalarına saik olur. İşte Collinet de, Hukukun bütün şubelerile meşgul oldu. Fakat en çok

(2) Paul Collinet'nin bu makalesi «Pandektler tedrisatının daimi ehemmiyeti» adı altında türkçeye çevirilmiştir: İstanbul Baro Mecmuası, Mayıs 1937, sayı 5.

sevdiği saha, bütün hukuk ilminin temeli olan Roma Hukuku idi. Roma hukukşinaslarının kudret ve dehâlarının hayranı idi.

Tedris hayatını ilk senelerinde *Nouvelle Revue Historique de Droit*'da neşrettiği makalelerde bu sahada mühim araştırmalar yapıyordu. O seneler Roma Hukuku metinleri üzerindeki tetkiklerin ve bilhassa interpolasyon araştırmalarının hararetlendiği zamanlardı. Collinet de bu mesaiye bütün gayretile iştirak ediyor, metinlerin muğlâk noktalarını tefsir ediyor, pürüzlü meseleleri halle çalışıyor, yeni interpolasyonlar buluyordu.

Cihan harbi senelerini Lil'de geçiren profesör, gençliğinde hukuk tahsilini yaparken bir kaç sene yaşamış olduğu Parise 1919 da döndü ve tedrisatına burada devam etti. O zamanlar tetkiklerini bilhassa Bizans Hukuku, Justinianus Hukuku üzerinde teksif etmişti. Bilhassa bu sahada Collinet üstad olmuştur. Justinianus Hukuku hakkında neşrine başladığı *Etudes historiques sur la Droit de Justinien* adlı bir eserinin ilk cildi olan *Le caractère oriental de l'œuvre législative de Justinien* isimli eser Collinet'nin Justinianus hukukuna olan derin vukufunu ortaya koymuştu. Parise tayininin den sonra neşrettiği ve bu eserinin ikinci cildi olan *Histoire de l'École de Droit de Beyrouth* adlı kitabında da profesör bu sahadaki tetkiklerini daha ziyade derinleştirmiş bulunuyordu. Daha sonra, 1933 te yine bu eserin üçüncü cildi olan *Procédure par libelle* adlı eseri ile serinin dördüncü cildi olup Collinet'nin ölümü anında tamamlanmış bir halde bulunan ve yakında neşredilecek olan *La Nature des Actions* namındaki kitabı, Collinet'nin devrimizin en büyük Bizans Hukuku âlimi olduğunu meydana koymuşlardır.

Bu yorulmaz çalışmanın neticesi olarak PPaul Collinet bize bir çok kıymetli eserler, makaleler, tetkikler bıraktı. Bunların ekserisi Roma, Bizans ve şark hukuklarına taallük ederler. Bir çokları da hukuk tarihine, fransız Hukuku tarihine, hukukî papirologyaya, ve profesörün vatani olan Ardennes vilâyeti tarihine mütedairdirler. Bu yazımızın sonuna ilâve ettiğimiz bu eserlerin listesi, Paul Collinet'nin ne kadar yorulmaz bir şevkle çalışmış olduğunu, bilgisinin ne kadar derin ve geniş olduğunu gösterir.

Böyle bir mesai hayatı büyük üstada lâyık olduğu şeref semelerini de esirgememiştir. Filhakika Collinet, yalnız kendi memleketinde değil, bütün medenî memleketlerde daima hürmet ve

takdir gördü, eserleri muhtelif ilim akademilerinin takdirini ve mükâfatlarını kazandı, beynelmilel ilim kongrelerindeki konferansları en büyük bir alâka ve istifade ile takip edildi.

*
**

Paul Collinet büyük bir türk dostu idi. Paris Hukuk Fakültesindeki çalışma odasında türk talebelerini toplamak, onlarla ilmi mübahaselerde bulunmak, kendilerine yardım ve müzaheret etmek onun için hakiki bir zevkti. Avrupanın ve yakın Şarkın muhtelif memleketlerinde sık sık yaptığı ilim seyahatlerinde Türkiyeye de uğrayıp Üniversitemizde bir kaç konferans vermek profesörün en büyük emellerindendi. Paris Üniversitesindeki büyük meşguliyetleri, gerek kendisinin gerekse bizim o kadar temenni ettiğimiz, beklediğimiz bu seyahate mâni oldular. Şimdi artık, bize feyiz veren yazılarını okuyup, üstadı hayranlık, takdir ve hürmetle anıyoruz. Collinet gibi insanlar yalnız kendi memleketlerinin değil aynı zamanda tekmil medeniyet âleminin evlâtlarıdır. Medeniyet âlemi ise, insanları birbirinden ayıran bütün mâniaların ve küçüklüklerin fevkinde, tecezzi kabul etmiyen bir bütündür. Binaenaleyh onun ölümünün ıztırabını aynı derecede bizler de duyuyoruz. Collinet'nin ölümüyle insanlık büyük hâdimlerinden birini kaybetti.

Bu gibi insanların ölümleri de hayatları gibi nezih ve necip olur: Collinet'nin aziz ruhu ilmi mesai içinde uçup gitti; son nefesine kadar ilim için, çok sevdiği dersleri ve talebeleri için çalıştı: Fakülteadaki derslerini verip günün bütün işlerini bitirdikten sonra, evinde akşam mesaisini ikmal edip ertesi günün derslerini hazırladıktan sonra öldü. Muhterem refikasının, bize yazdığı gibi, « *endormi le soir du 9 Décembre après le labeur du jour, ayant auprès de lui ses notes pour le Cours du lendemain. Une belle Mort après une belle Vie toute de travail et de bonté* ».

Dr. Şemseddin Talip

Prof. Paul Collinet'nin uzun mesai hayatında vücuda getirdiği eserlerle, bu eserlerin kendisine kazandırdığı şerefli mevki hakkında okuyucularımıza bir fikir vermek arzusuyla, bunların bir listesini tertip etmeyi faydalı bulduk.

I. — İHRAZ ETTİĞİ MEVKİ VE TITRLER

1893 te Paris Hukuk Fakültesinde doktor ünvanını almış, 1896 da Hukuk Fakültesinde *agrégé* imtihanında muvaffak olarak Lille Üniver-

sitesinde Roma Hukuku profesör muavinliğine tayin edilmiş ve 1900 senesine kadar bu sıfatla tedrisatta bulunmuştur. 1900 senesinde aynı Üniversitede Roma Hukuku profesörlüğüne tayin edilmiş, aynı zamanda Fransız Hukuku tarihi dersini de göstermiştir. 1901 senesinde ve müteakip senelerde ayrıca Fransız Âme Hukuku tarihi dersini deruhte etmiştir. Londrada *Society of Public teachers of Law* cemiyetinin fahri azalığına, ve *Société d'Histoire du Droit*, *Société française d'Égyptologie*, *Société Nationale des Antiquaires de France*, *Commission Historique du Nord*, *Société française d'Archéologie* cemiyetleri azalıklarına tayin edilmiştir. Bundan başka, İtalyada Bologna Akademisi ile, Katanya Üniversitesinde Roma Hukuku İnstitüsü azalıklarına intihap olunmuş, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya Akademilerine fahri aza seçilmiştir. Diğer şerefli mevkileri: Atina Arkeoloğya Cemiyeti ile Bizans Tetkikleri Cemiyeti azası olmuş, Cernautzi ve Atina Üniversitelerinde fahri doktora almıştır. Tali bir ehemmiyeti halz olan diğer cemiyet ve institülerdeki azalıklarını burada zikretmiyoruz.

II. — ALDIĞI NİŞANLAR

Fransada Chevalier de la Légion d'Honneur, officier de l'Instruction Publique nişanlarını almış, ecnebi memleketlerde de Grand Officier de la Couronne de Roumanie. Commandeur de l'Ordre de Saint-Sava de Yougoslavie, Officier de l'Ordre du Sauveur de Grèce, Chevalier de l'Ordre de Léopold de Belgique, Décoré de l'Ordre du Mérite Cultural de Roumanie, Décoré du Mérite Syrien de I. re classe, rütbe ve nişanlarını almıştır.

III. — ESERLERİ

A) *Roma Hukuku, Hukuk Tarihi, Bizans ve Şark Hukukları:*

Etudes sur la saisie privé. — Introduction. — Droit romain (Legis actio per pignoris capionem). — Chartes et coutumes du Nord de la France; Paris, 1893, 184 s.

Paris Hukuk Fakültesi tarafından takdir edilmiş Hukuk doktorası tezi.

L'ancienne Faculté Droit de Douai, 1572 - 1793. Lille, 1900, 220 s.

Sceaux anciens de l'Université et des Facultés de Dauai (Lille, 1904).

Etudes historiques sur le Droit de Justinien:

Cild I: Le caractère oriental de l'oeuvre législative de Justinien et les destinées des Institutions classiques en Occident (Paris, 1912, 338 s.).

Cild II: Histoire de l'Ecole de Droit de Beyruth (Paris, 1925, 333 s.).

Yunan Tetkikleri cemiyeti tarafından Zographos mükâfatı verilmiştir.

Cilt III: La Procédure par libelle (Paris, 1932, 547 s.).

Ahlâki ve siyasi ilimler Akademisi tarafından Koenigsvarter mükâfatı verilmiştir.

Cild IV: La Nature des Actions, des Interdits et des Exceptions dans l'oeuvre de Justinien (neşredilmek üzere).

Muhtelif broşürler: Roma Hukukuna dair eserlerin bibliografyası, indeksler, v.s.

B) *Roma Hukuku, Bizans Hukuku ve Şark Hukukları tarihine dair başlıca tetkikler ve makaleler :*

Le rôle primitif de la Stipulation (Mélanges Gérardin, 1907).

Contribution à l'Histoire du Droit romain:

1. La puberté et la *plena pubertas* (*Nouvelle Revue Historique de Droit*, 1900).

2. La nature originelle de la *litis contestatio* (ayni mecmuada, 1902).

3. L'histoire de la *confessio in iure* (ayni mecmuada, 1905).

4. Quelques corrections abusives des éditeurs des textes juridiques (ayni mecmuada, 1909).

5. Un nouveau critère d'interpolation: la désignation des actions sans *actio* ou *iudicium* (ayni mecmuada, s. 157 - 173).

L'origine byzantine du nom de la Paulienne (après 533 - VII s.) (*Nouvelle Revue Historique de Droit*, 1919).

The general problems raised by the codification of Justinian (Four lectures delivred march 8 th, 10 th., 13 th, and 15 th, 1922, before the University of Oxford) (*Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis, Revue d'Histoire du Droit*, 1922).

Une «ville neuve» byzantine en 507: La fondation de Dâra (Anastasiopolis) en Mésopotamie (Mélanges Gustave Schluberger, 1924).

The Cambridge Medieval History (Vol. IV, 1923, chap. XXII). Byzantine legislatilon from the death of Justinian (565) to 1453.

Un programme d'étude sur l'emploi *du Cursus* rythmique par la chancellerie impériale romaine (*Revue des études latines*, 1927).

Les preuves directes de l'influence de l'enseignement de Beyrouth sur la codification de Justinien (*Byzantion*, 1926).

Le rôle de la doctrine et de la pratique dans le développement du Droit romain privé au Bas-Empire: Essai de mise au point de la controverse (*Revue historique de Droit*, 1928 et 1929).

Une émendation à la loi 50, Dig. 19, I (Les caractères de la vente consensuelle dans l'oeuvre de Labeon).

Sur l'expression: ΟΙ ΕΝ ΤΟΙΣ ΤΟΥ ΛΟΙΣ ΑΠΕΡΧΟΜΕΝΟΙ «ceux qui partent dans les bagages» (*Ecloga*, chap. XVIII).

La *giustizia solidale* in *Diritt oromano*.

L'originalité du Digeste (*Türkçeye tercümesi Capitolum mecmuasının birinci cildinde* (1934) intişar etmiştir).

Droit babylonien, Droit Syrien, Droit Hitite (*Journal des Savants* (févr. 1932, mars 1933).

The evolution of contract as illustrating the general evolution of Roman law *quartely Review*, oct. 1932).

Les Vestiges de la solidarité familiale dans le Droit romain (Mélangs Glotz- t. I).

L'invention du contrat innommé; le *responsum* d'Ariston (Dig. 2,

14, 7, 2) et la question de Celsus (Dig. 12, 4, 16). Türkçeye tercümesi *Capitolium* mecmuasında intişar etmiştir. (Cild II, 1935).

Le rôle des juges dans la formation du Droit romain classique. (*Capitolium* mecmuasında intişar etmiştir. (Cild II, 1935).

L'originalité du Code de Justinien (Excerptum ex Actis Congressus iuridici internationalis. (Roma, 1934).

Le colonat dans l'empire romain.

La politique de Justinien à l'égard des colons.

L'insuffisance de la méthode critique en Droit romain et la nécessité de la méthode juridico-historique.

Dictionnaire des antiquité grecques et romaines: V. is Traditio, Transcriptio, Trophimoi, Tutela, Tutelaril, Usus fructus, Vacatio honorum.

C) *Hukuki Papirolojya* :

Un procès plaidé devant le *Juridicus Alexandrae* dans la seconde moitié du IVe siècle après J. - C. 1901.

Papyrus bilingue du Musée du Caire: Une affaire jugée par le Praeses Aegypti Herculiae.

ΣΧΟΛΑΣΤΙΚΟΣ ΦΟΡΟΥ ΘΗΒΑΙΑΟΣ (Revue de Philologie, 1912).

Le P. Berol. Gr. Inv. N. 2745 et la Procédure par rescrit (Revue égyptologique, cild II, fas. 1-2, 1921).

Les P. Oxy, 1876 - 1882 et la Procédure par libelle avant Justinien (Revue historique Droit, 1924).

Les Nouveaux fragments des Institutes de Gaius (P. Qxy, 2103). Aynı mecmuada, 1928.

La Papyrologie et l'Histoire du Droit (Sonderdruck aus Heft 19 der Münchener Beiträge zur Papyrusforschung und antiken Rechtsgeschichte, 1934).

Les nouveaux Fragments des Institutes de Gaius (PSI. 1182) (Revue Historique de Droit, 1934).

L'Edit du Préfet d'Egypte Valerius Eudaemon (P. Oxy. II. 237 col. VIII, satir 7 - 13) (M.s. 137 senesi); une hypothèse sur l'origine de la *Querela non numeratae pecuniae* (İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuasında intişar etmiştir; cild IV, sayı 16, 1938).

D) *Fransız Hukuku Tarihi* :

Deux Chartes inédites de Philippe de Beaumanoir 1290 - 1291) (Nouvelle Revue Historique de Droit, 1894).

Un atornement du comte de Bar et de ses vesseaux (oct. 1255) (Aynı mecmuada, 1895).

Une traduction néerlandaise inédite du Conseil de Pierre de Fontaines (Bibliothèque royale de Bruxelles, manuscrit 16775).

Les sources et l'auteur du Coutumier d'Artois (Congrès des Sociétés savantes du Nord).

Deux nouveaux manuscrits du Coutumier de Champagne (ayni yerde, 1910).

Les Dates de rédaction du Livre Roisin et du Coutumier de l'Echevinage de Lille qui renferme (extrait des *Mélanges d'histoire* offerts à Henri Pirene, 1926).

E) *Selt Hukuku Tarihi* :

Collaboration à l'ouvrage d'H. d'Arbois de Jubainville : Etudes sur le Droit celtique (2 cild. 1895 - 1896).

Droit celtique et droit romain (Revue celtique, 1896).

Les éléments d'importation étrangère dans les Lois du pays de Galles (1906).

F) *Muhtelif yazıları* :

L'enseignement des sciences auxiliaires de l'Histoire du Droit (Revue internationale de l'Enseignement, 1901).

La science allemande du Droit romain et ses limites (ayni mecmuada, 1919).

L'intéret permanent du Cours des Pandectes (Türkçeye tercümesi *İstanbul Baro Mecmuası*'nda intişar etmiştir: Mayıs 1937, s. 243 - 256).

M. H. d'Arbois de Jubainville (Nouvelle Revue historique de Droit, 1910).

M. Paul-Frédéric Girard (1852-1926) Revue Historique de Droit, 1928).

M. François Martroye (1852 - 1933). (Ayni mecmuada, 1935).

M. Edouard Cuq (1850 - 1934) (Ayni mecmuada, 1935).

M. Charles Appeleton (1850 - 1935) (Ayni mecmuada, 1935).

Notice nécrologique seu M. Jacques de Rougé, membre honoraire de la Société nationale des Antiquaires de France (1841 - 1922 (1936).

Sedan, il y a cent ans (birinci kısım, 1893, 207 s.; ikinci kısım, 1899, 179 s.).

Prof Paul Collinet, *Revue d'Ardenen et d'Argonne* mecmuasının, tesis tarihinden (1893) kapanış senesine kadar 22 sene müddetle müdürlerinden olmuştur. Bu mecmuada neşretmiş olduğu bir çok makalelerin başlıcaları şunlardır :

Notice sur le Cartulaire municipal de Mouzon;

Les inscriptions romains du département des Ardennes;

La frontière d'Empire dans l'Argonne et l'Ardenne au Moyen-Age;

Le Droit de servage dans les bois des Ardennes;

Quelques mots sur les Chartes de franchises d'Inaumont et de Château - Porcien (Ardennes) (Nouvelle Revue Historique de Droit, 1910).

Invetnaire de quelques manuscrits de la Bibliothèque du Chapitre de Reims au XV siècle.

Histoire économique et sociale de la Guerre mondiale (série française) : «Le ravitaillement de la France occupée».

S. T.